

Brusten blindtarm begynnelsen för Henri Matisse konstnärskap

■ Utan en svår sjukdom i ungdomen kanske Henri Matisse inte hade blivit konstnär. Vid 21 års ålder blev han nämligen sängliggande nästan ett helt år i sviterna av en brusten blindtarm. För att fördri-va tiden fick han av sin mor en färglåda, och då väcktes hans passion för måleriet.

Vid denna tidpunkt, 1890, var naturligtvis appendicit ett livshotande tillstånd. Kanske räddades Matisse liv ge-

nom uppkomsten av fistlar, som dränerade var- bildningen.

Matisse föddes 1869 i Le Cateau-Cambrésis i nordöstra Frankrike. Fadern styrde familjen med järn- hand, men då det blev klart att Henri på grund av sin svaga hälsa inte skulle kun-

FOTO: STATENS MUSEUM FÖR KUNST, KÖPENHAMN

Porträttet av madame Matisse, »med grön rand«, från 1905 är klart influerat av både van Gogh och Cézanne.

Under en period hämtade Matisse inspiration från Orienten. Nedan ett verk med orientaliskt inslag, »Odalisk med en turkisk stol« från 1928. Musée National d'Art Moderne, Paris.

na ta över faderns spannmålsrörelse sattes han i läroverk, för att därefter studera juridik. År 1889 tog han arbete på en advokatbyrå, men strax därefter slog blindtarmsinflammationen till, och Matisse blev medveten om sitt kall att bli målare.

Efter sjukdomen bestämde han sig snabbt för en målarbana och återvände till Paris för att gå i en privat målarskola som förberedelse för inträdesproven till École des Beaux-Arts, där han blev antagen som elev till symbolisten Gustave Moreau. Moreau kom att tidigt tro på Matisse begåvning, och han fick stor betydelse för Matisse framtid.

År 1898 gifte sig Ma-

FOTO: SUPERSTOCK/GREATSHOTS

tisse, och paret reste till London på smekmånad, varunder Matisse intensivt studerade Turner. Efter hemkomsten skapade han intensivt: stilleben, Parismotiv, nakenstudier och skulpturer.

Åren 1900–1904 kunde Matisse knappt försörja sin familj. Utan hustruns inkomster från sin hattbutik hade det blivit svårt. Matisse tog beställningar på bl a porträtt och accepterade uppdraget att utsmycka Grand Palais i Paris, ett arbete som nästan tog knäcken på honom. Han hade nu upptäckt kärleken till ljuset och dess främste förkunnare, Cézanne. Trots sin dåliga ekonomi inköpte Matisse Cézannes tavla »De tre badande kvinnorna« för hela 1 500 francs, trots att Cézanne då ännu ansågs vara en klåpare. Tavlan kom att utgöra en stor inspirationskälla för Matisse.

Av Cézanne lärde sig Matisse att färg kan skapa utrymme och volym och att färgens skuggor är krafter som måste finna sin balans i målningen.

»Skandalutställningen« 1905, där bl a Matisse, Derain, de Vlaminck, Rouault och Marquet deltog, ledde till en publikstorm. De ohämmade färgerna fick kritiker Louis Vauxcelles att döpa konstnärerna till fauvisterna, »vilddjuren«. Färgen blev nu det viktigaste, och man lämnade impressionisternas återgivning av naturen. Expressionismen inleddes och ateljémåleriet blev åter populärt.

Utställningen räddade dock Matisses ekonomi, och han fick många verk sålda. Vid denna tid fick man en Cézanne för 600–800 franc och betalade ungefär samma summa för en van Gogh och en Gauguin.

Under perioden 1906–1916 började Matisse måla mer realistiskt och dekorativt. Orientaliska inslag, bl a mattor och tyger, arabeskor och odalisker, blev omtyckta objekt. Matisses ekonomi blev alltmer stabil; han fick sälja allt mer utomlands, framför allt till USA och Ryssland. Den ryske konstsamlaren Sergei Stjukin köpte »Harmoni i rött« och beställde två stora monumentalmålningar av Matisse, »La danse« och »La musique«.

Matisse hade nu blivit så berömd att han ombads att öppna en »Académie Matisse«. Eftersom han var mer omtyckt utomlands än i Frankrike var eleverna mest utlänningar. Undervisningen var kostnadsfri.

Bland de svenska eleverna märks Einar Jolin, Birger Simonsson, Arvid Fougstedt, Arthur Percy, Sigrid Hjertén, Molly Faustman, Leander Engström, Tor Bjurström och Isaac Grünewald. Även norska elever fanns, bl a Karsten Sørensen, Per Krohg och Jean Heiberg.

Första världskriget innebar en stor prövning för Matisse, och hans färger blev tillfälligt mörkare. Hans två söner deltog i kriget, dock utan att bli sårade.

Mitt under kriget besökte Matisse 1916 för första gången Rivieran. Han var trött och fann vistelsen avkopplande. Särskilt hans luftrörsbesvär lindrades i det milda klimatet. Han upplevde själv en större harmoni i sitt måleri med större klarhet och enkelhet, men även med större djupverkan och detaljrikedom. Under denna period besökte han även Renoir i Cagnes.

Under 1930-talet besökte Matisse USA och blev hänförd över New York. En gång återvände han hem över Tahiti och fick uppleva även Gauguins miljö.

Matisse kom att återvända till Nice flera gånger, och han bosatte sig slutligen i Cimiez, nära Nice.

Ett »andra liv« förunnades Matisse 1941. Han hade lidit av tarmbesvär, som förvärrades så att han hade svårt att arbeta. Hustrun och dottern förmådde honom att söka en känd läkare i Lyon, som fann en cancer i tolvfingertarmen. Matisse opererades lyckligt, men konvalescensen blev långvarig och tröttsam. Postoperativt fick han ett stort bukbräck, som tvingade honom att bära en korsett av metall. Han måste därför arbeta mycket i sängen eller sittande i rullstol.

Återkommande gallstensanfall kom ytterligare att förbittra hans tillvaro. Flera läkare ville operera honom, medan andra avrådde. Matisse vägrade dock operation.

År 1944 blev hustrun och dottern arresterade av Gestapo för att vara aktiva i motståndsrörelsen. De lyckades dock överleva till befrielsen. Under denna tid arbetade Matisse med bokillustrationer och gouacheklipp. Han kunde ligga till sängs och klippa till bilder för collage.

Mot slutet av sitt liv blev Matisse upptagen med ett enda projekt, utsmyckandet av Rosenkranskapellet i Vence. Han blev djupt engagerad i de olika arbetsmomenten, utförde själv glasmålningarna och fick uppleva kapellets fullbordan.

Tre år återstod av Matisses liv efter

FOTO: SUPERSTOCK/GREATSHOTS

Även mot slutet av sitt liv arbetade Matisse flitigt – även till sängs. Bilden togs 1949.

Den klippta pappersfiguren t v, »La chevelure«, »Det utslagna håret«, gjordes 1952, två år före konstnärens död.

invigningen av Rosenkranskapellet. Han arbetade fortfarande hårt, men mer abstrakt och huvudsakligen med papperscollage. Mot slutet besvärades han av astma och kärlekkramp. Han hann dock uppleva en stor retrospektiv utställning på Museum of Modern Art i New York 1951 och invigningen av Matissemuseet i Le Cateau.

Matisse avled 1954. Han ligger begravd på kyrkogården i Cimiez.

Erik Vinnars
professor, Stockholm

Referenser

- Grünewald I. Matisse och expressionismen. Stockholm: Wahlström & Widstrand; 1944.
- Cassou J. Matisse. Paris: Les Éditions Braun & Cie; 1947.
- Negri R. Matisse and the fauves. New York: Lamplight Publishing; 1975.
- Essers V. Henri Matisse 1869–1954. Färgens mästare. Köln: Benedict Taschen Verlag GmbH & Co; 1987.
- Girard X. Matisse a Nice 1917–1954. Paris: Editions Assouline; 1996.